

**ОБ'ЄКТИ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВ БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ**

Харченко Вадим Борисович

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6
Харківський національний університет внутрішніх справ
м. Харків, Україна*

Відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 92 Конституції, Закон України «Про національну безпеку України» [8] визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Він визначає національну безпеку як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших

національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Водночас, загрози національній безпеці України визначені як явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України. Національна безпека будь-якої держави являє собою системну категорію права, політичної економії та політології, що тісно пов'язана з категоріями економічної незалежності та економічного суверенітету. З свого боку, економічна безпека держави являє собою стан рівноваги і соціально-орієнтованого розвитку національної економічної системи, що досягається реалізацією сукупності форм та методів економічної політики [4].

Саме показники економічної безпеки держави відображають причинно-наслідковий зв'язок між економічною могутністю країни, її воєнно-економічним потенціалом та національною безпекою, які натеper неможливо уявити без утвердження інноваційної моделі розвитку, створення і використання різноманітних об'єктів права інтелектуальної власності. Найбільш запитаним об'єктом права інтелектуальної власності, без якого не можна уявити сталий розвиток нашого суспільства та національної економіки, є програмне забезпечення. Тому у всьому світі робляться акценти захисту національної безпеки від кіберзлочинності. Ще Барак Обама, перебуваючи на посаді Президента США, доручив Національному інституту стандартів і технологій (National Institute of Standards and Technology, NIST) розробити стратегію та шляхи захисту інфраструктури від несанкціонованого втручання. Зазначалося, що посилення кіберзахисту спрямоване на покращення інформаційної взаємодії між урядом та промисловими структурами, апгрейд систем кібербезпеки, а також захисту інфраструктури країни [1].

Подальший розвиток ситуації у кіберпросторі засвідчив обґрунтованість таких побоювань. У третьому абзаці обвинувального висновку спеціального прокурора Роберта Мюллера, оприлюдненого 16 лютого 2018 року, висунуто формальні звинувачення 13 російським громадянам і 3 організаціям, які: «... свідомо і навмисно увійшли в змову... з метою втручання в політичний і виборчий процес США, включно з президентськими виборами 2016 року» [5].

У штаб-квартирі Європолу також відкрито Європейський центр боротьби з кіберзлочинністю. Нова структура зосередила свою роботу на виявленні незаконної он-лайн діяльності, відбитті атак на електронні банківські системи, боротьбі із злочинами, що посягають на інфраструктуру та інформаційну систему у країнах ЄС [3]. Зазначене питання є настільки важливим для економічної безпеки розвинених країн світу, що окремі держави вказується на рішучість застосовувати військову силу для боротьби з кібернетичними загрозами національним інтересам у різних сферах, і перш за все – в галузі економічної безпеки [9].

В Україні у 2005 році між Міністерством освіти і науки України та компанією «Microsoft Ireland Operations Limited» був укладений договір про легалізацію комп'ютерних програм виробництва компанії «Microsoft» у всіх органах державної влади [2]. Згідно з п. 4 додатку 1 до цього договору, обсяги закупівель лише впродовж 2005–2007 років були визначені на рівні 240 тисяч примірників комп'ютерних програм щороку. Виходячи з п'ятирічного терміну дії зазначеного договору (до 1 січня 2010 року), прогноз обсягів закупівель зазначених програмних продуктів складав 600 тис. примірників, що становить 168 млн. дол. США. Відповідні домовленості мають місце і на тепер.

Окремо слід наголосити, що зазначені витрати з державного бюджету жодним чином не вирішували проблеми забезпечення ліцензійними комп'ютерними програмами. Через незначний термін ефективного використання комп'ютерної програми (3–4 роки), на момент закінчення строку договору вже встановлені програмні продукти потребуватимуть заміни на нові версії. І так до нескінченності. Уряди інших країн вирішують аналогічні проблеми створюючи власний інтелектуальний продукт, що дозволяє не тільки розв'язати питання на дострокову перспективу, а й залучати до створення об'єктів права інтелектуальної власності вітчизняних фахівців. Світовий досвід вказує, що оптимальним шляхом є надання різного роду податкових пільг відповідним ІТ підприємствам та їх інвесторам, суб'єктам малого бізнесу, пільгового кредитування спеціальними державними програмами.

Саме тому прийняття Закону України «Про державну підтримку індустрії програмної продукції» [7] було спрямоване на формування у нашої державі сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції України, утворення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України. Зазначене набуває особливої актуальності у зв'язку з тим, що на думку віце-президента незалежної дослідницької компанії FORRESTER (Нідерланди) Ендію Паркера в Україні є гарні шанси збільшити свою присутність на європейському ринку програмного забезпечення. Але, безумовно, така економічна політика нашої держави, спрямована на захист національної безпеки та національних інтересів України, не могла залишитися поза увагою та реагуванням з боку транснаціональних корпорацій, що сьогодні утримують монопольне становище на ринку програмного забезпечення.

Міжнародний Альянс Інтелектуальної Власності вказав на надзвичайно високий рівень «цифрового та фізичного піратства» та запропонував закріпити за Україною статут «Priority Foreign Country», який визначатиме що країна офіційно стане «піратом № 1» у світі [6]. Разом з тим, International

Intellectual Property Alliance (ІПА) є громадським об'єднанням (приватною коаліцією), заснованою у 1984 році з метою лобіювання власних інтересів в уряді США та забезпечення захисту об'єктів, охоронюваних авторським правом цієї країни, в своїх економічних інтересах. Одночасно, корпорація Microsoft заявила, що готова надати Україні суттєві знижки щодо щорічної підписки на використання її програмних продуктів, яка обійдеться нашій державі «всього» у 100 млн. грн. Якщо ж корпорація звернеться до міжнародних судів з приводу порушення її прав, мова йтиме, як мінімум, про 1 млрд. грн. [10].

Безумовно, Указ Президента України № 133/2017 про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 року «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» певним чином вирішив питання залежності національної безпеки України від іноземного програмного забезпечення. Водночас, саме питання державної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури, пов'язане з використанням об'єктів права інтелектуальної власності інших держав, жодним чином не було вирішено. За роки незалежності в Україні не було створено ані власного програмного забезпечення, що забезпечує діяльність об'єктів критичної інфраструктури, ані власних антивірусних програм, які б мали таку саме мету, ані хоча б якої національної соціальної мережі, яка б могла використовуватися з метою забезпечення національної безпеки від втручання іноземних держав.

Наостанок, замість класичних висновків або пропозицій наприкінці доповіді, виникає бажання задати питання: «Що буде з Україною або будь-якою іншою державою Балто-Чорноморського регіону, якщо завтра з ранку жоден з комп'ютерів, обладнаних програмним забезпеченням іноземного походження, відмовиться працювати?». Фахівці-програмісти такого сценарію подальшого розвитку протистояння не виключають.

Література:

1. Огляд подій у сучасному кіберпросторі. URL : https://www.rnbo.gov.ua/files/НКЦК/28072021/Bulltn_NCK_2.pdf.
2. Договір між МОН України та компанією «Microsoft Ireland Operations Limited» від 1 трав. 2005 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=998_216.
3. Кого і як має захистити в Україні закон про кібербезпеку. URL: <https://www.dw.com/uk/кого-і-як-має-захистити-в-україні-закон-про-кібербезпеку/a-40838151>.
4. Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист URL: https://nam.kiev.ua/ape/n_01_1-2/ermosh.htm.
5. Докази втручання Росії у вибори президента США. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29048425.html>.

6. Правообладатели объявляют Украину «пиратом №1» в мире. URL: <http://comments.ua/ht/386840-pravoobladateli-obyavlyayut-ukrainu.html>.

7. Про державну підтримку індустрії програмної продукції: Закон України від 16.10.2012. № 5450-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5450-17#Text>.

8. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355>.

9. Китай пригрозил применять военную силу ради своей кибербезопасности. URL: https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Киберпреступность_и_киберконфликты:_Китай.

10. Україну потянуть в суды за «пиратство» // ИАП «КОММЕНТАРИИ»: URL: <http://comments.ua/ht/378269-ukrainu-potyannut-sudi.html>.